קרח

א. על הכתוב[1] ויפלו על פניהם וגו' מעתיק רש"י: "א"ל אלקי הרוחות" ומפרש[2]: "יודע מחשבות, אין מדתך כמדת בו"ד, מלך בו"ד שסרחה עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם אבל אתה לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא".

והנה בפשטות — כוונתו של רש"י היא[3] לדייק שאין לפרש "(אלקי) הרוחות" במובן של נשמות[4], אלא במובן של מחשבות — ופי' "אלקי הרוחות": אלקים היודע מחשבות. (וכמו שמצינו בפרשה הקודמת[5]: "ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו גו'", שתיבת "רוח" הנאמר בה ענינה מחשבה[6]). וההוכחה לזה: רק לפי' זה מובנת השייכות של התחלת הדבור "אלקי הרוחות" למ"ש לאח"ז "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" — כי לפי שהקב"ה יודע מחשבות הרי הוא יודע מי הוא החוטא ועל מי לקצוף, אבל אם נפרש "אלקי הנשמות" אינו מובן: מהו ענינו של "אלקי הנשמות" כהקדמה למ"ש "ה' איש אחד יחטא וגו'"[7]?

וזהו שרש"י ממשיך: "אין מדתך כמדת בו"ד וכו' אבל אתה כו' ויודע אתה מי החוטא", והיינו שלפי פירושו זה ש"אלקי הרוחות" היינו "יודע מחשבות", מוסבר ההמשך בכתוב — וזהו ההכרח לפירושו[8].

וצריך להבין:

א) למה לרש"י להסביר הדבר (ש"אין מדתך כמדת בו"ד") ע"י ה' משל של "מלך בו"ד וכו'" — איזו הבהרה ותוספת ביאור יש ע"י משל זה?

ב) באם יש במשל זה איזו הסברה בהענין ולכן מביאו רש"י — מהו ה' טעם שלא הביאו רש"י מוקדם בתורה — בפ' וירא[9] בטענת א"א (הדומה

---

1) פרשתנו טז, כב. ולהעיר: סיום ה' ענין: (הרוחות) לכל בשר. וביירוש' סנה' (פ"ז ה"ח) דמאלקי כל בשר מרביגן ב"ג. ולכאורה צ"ע השייכות לכאן, ואדרבא שייכת דוקא בטענת אברהם (לקמן בפנים). ולהעיר מצפע"נ ס"פ בהר, ואכ"מ. וראה לקו"ש פ' קרח תשל"ו.

2) מתנחומא כאן. במדב"ר כאן.

3) ראה בראב"ם כאן.

4) ראה בתיב"ע ות"י כאן. וראה גם בראב"ע כאן בפי' הא'.

5) שלח יד, כה. וראה גם יחזקאל כ, לב ובפרש"י.

6) וראה רש"י שם: "שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב וכו'", היינו המחשבה כפי שהיתה בלבו וכפי שנתגלתה בדבורו. וראה בגו"א שם: הרוח שהבינו מפיו.

7) בראב"ע הנ"ל כתב: והטעם פי' א"ל כי יוכל לכלותם כי הרוחות בידו הם. אבל לפי"ז אין לזה שייכות לטענת משה "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף".

8) ומה שמעתיק רש"י גם תיבת "א"ל" יש לבאר עפמש"כ רש"י (תשא לד, ו): "א"ל אף זו מדת רחמים וכו'", וע"פ פרש"י בהעלותך יב, יג.

והיינו כי לפרש"י כוונת משה באמרו "א"ל אלקי הרוחות גו'" היתה לעורר רח' מים, משא"כ לפי' הראב"ע שבהערה הקו' דמת ה"ז להיפך. וא"כ גם מתיבת "א"ל" הוכחה לפירושו.

9) יח, כג.

לכאורה לטענת משה בעניננו ובמילא גם שם מתאים להביא משל זה) בנוגע לסדום: "האף תספה צדיק עם רשע" [10]?

ג) הרי גם מלך בו"ד, באם מושל בצדק ויושר, הרי כשיחטא אחד לא יעניש אנשים רבים כ"א שימנה שופט וכו' שיחקור וידרוש ויברר "מי ה־חוטא", ואפילו אם הוא באופן שא"א לברר מי הוא החוטא, הרי עדיין דורש ביאור — וכי בשביל זה שלא הוברר מי הוא האחד [11], שחטא יעניש מלך ישר הולך את "כולם"?

ד) פתח רש"י בלשון "סרחה (עליו מקצת מדינה)" ומסיים בל' "(מי ה) חוטא" [12]?!

ה) כן — מסיים רש"י "אינו יודע מי החוטא" ל' יחיד, ודלא כהפתיחה "שסרחה עליו מקצת מדינה" [13]?

ב. אח"כ מעתיק רש"י התיבות "האיש אחד" ומפרש: "הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף. אמר הקב"ה יפה אמרת [14] אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא".

וגם בזה צלה"ב:

א) מהי כוונת רש"י בפירושו זה, שבמקום "(האיש אחד) יחטא" שנאמר בקרא כתב "הוא החוטא" והוסיף תיבת "ואתה (על כל העדה תקצוף)" — הרי לכאורה אין בזה כל תוספת ביאור בהכתוב [15].

ב) באם כוונת רש"י לפרש (באיזה אופן שהוא) מ"ש "(האיש אחד) יחטא (וגם) (על כל העדה תקצוף", הו"ל להעתיק גם תיבות אלו או עכ"פ ל־רמזם ב"וגו'".

ג) מהי כוונת רש"י בזה שמוסיף הענין: "אמר הקב"ה יפה כו' חטא". יתירה מזו

ד) במענה לטענת משה — אמר הקב"ה אל משה: "העלו מסביב ל־משכן קרח דתן ואבירם", והכתוב מפרש העונש שהגיע לשלשתם. עפי"ז

---

10) וגם לפי' השני שברש"י שם: האף (רוגז) ישיאך שתספה.

11) בתנחומא ובמדב"ר כאן: "מלך בו"ד שמרדו עליו בני המדינה . . אם הם עשרה או עשרים וכו'" אבל בפרש"י השמיט ענין זה ("אם הם עשרה כו'") כי בפשוטו של מקרא הי' רק חוטא אחד כמ"ש "האיש אחד יחטא וגו'". ולהעיר מפרש"י פנחס כו, יא. וראה לקמן הערה 26.

12) ובפרט — שמשנה רש"י בזה מל' התנחומא ובמדב"ר כאן — דבמאי דפתח מסיים: "... שמרדו עליו בני המדינה . . שאינו מכיר בהם מי מרד ומי לא מרד".

13) משא"כ בתנחומא ובמדב"ר: "... ש־מרדו עליו בני המדינה (סתם, ואח"כ מפרש) . . אם הם עשרה כו'".

14) מ"ש רש"י "יפה אמרת" (ל' יחיד) אף ד"האיש אחד גו'" אמר גם אהרן — כי "וידבר הוי' אל משה" (לבד — שרק בו שייך "דבר אל העדה"). ואולי הי' כתוב בפרש"י אמרת (בתוספת קו על התי"ו — במקום מ"ם) — ובטעות הושמט הקו לאח"ז.

15) במפרשי רש"י כאן כתבו שכוונת רש"י לומר שאין פי' "יחטא" לעתיד (ראה אוה"ת כאן) אלא שהוא חוטא כבר, ו"תקצוף" הוא כפשוטו: ל' עתיד. אבל נוסף על המבואר לקמן בפנים דא"כ הו"ל לרש"י להעתיק גם תיבות "יחטא", ו"תק־צוף":

א) הו"ל לרש"י לומר "חטא" או "חוטא" (לשנות מעתיד לעבר או להוה) ולא "הוא החוטא" (בשם התואר ובהדגשת "הוא").

ב) למה הוסיף רש"י תיבת "ואתה".

אינו מובן מ"ש רש"י: "אמר הקב"ה יפה אמרת" היינו שהקב"ה מסכים לטענת משה "האיש אחד (ותיבות אלו מעתיק רש"י) יחטא" — והרי הקב"ה הודיע שלא אחד חטא אלא שלשה?

ה) "(אני) יודע" — לכאורה מיותר כי החידוש הוא רק ב"אני . . מודיע". ובפרט שרש"י מוסיף זה על ל' ה־ מדרש "יודע"!

בכללות הענין קשה:

בפסוקים הקודמים נזכר כמה פעמים שבמחלוקת קרח על משה ואהרן הש־ תתפו אנשים רבים — "ויקומו . . ואנ־ שים מבנ"י חמישים ומאתים . . ויקהלו על משה ועל אהרן וגו'", ומשה דבר "אל קרח ואל כל עדתו", והוכיח גם את "כל עדתו", ועד שאמר "אתה וכל עדתך הנועדים על ה'"[16], ובפרש"י[17]: "שכבר זה בידם טרחון רביעי, חטאו בעגל וכו'" — שמכל זה מוכח שלא אחד בלבד חטא במחלוקת זו (גם לפי דעתו של משה) — ואיך אמר משה "האיש אחד יחטא גו'"?

ג. והביאור בכ"ז[18]:

בפירושו עה"פ "ויקהל עליהם קרח גו'" (שלפני פסוק זה) כתב רש"י: "הלך אצל השבטים ופתה אותם כסבו־ רין אתם שעלי לבדי אני מקפיד איני מקפיד אלא בשביל כולכם כו' עד שנתפתו כולם".

היינו שקרח הוא אשר פיתה את אנשי העדה ומשכם בדבריו שהוא מתכוון לטובתם וכו', עד שהכניסם בתלונות על משה ואהרן. והוא הדבר בנוגע לראשי המשתתפים בהמחלוקת, שהם "דתן ואבירם וגו' ואנשים מבנ"י חמישים ומאתים", וכמו שפרש"י: "בשביל שהי' שבט ראובן (שממנו היו דתן ואבירם וכו' ו"רובן" של הר"ן איש) שרוי . . שכן לקהת ובניו . . . נשתתפו עם קרח במחלוקתו", והיינו שהשתתפותם במחלוקת באה עי"ז שקרח פיתה אותם והסיתם עד שנדמה להם שטענתו נכונה[19]. אבל הם מצ"ע לולא פיתויו של קרח, לא היו נכנסים למחלוקת זו.

[ואף שבודאי אין לו לאדם להצדיק א"ע בהתנצלות זו[20], שאין הוא האשם בזה שעשה דבר שלא כהוגן היות שנתפתה לזה ע"י מישהו — כי צריך האדם להתרחק מן הרשע, וגם להיות חזק בדעתו מבלי להתפעל מפיתויים וכו' — עכ"ז הרי בפועל לא נחלקו על משה ואהרן אלא בהשפעתו של קרח].

וזוהי כוונת רש"י בהביאו משל ל"מלך בו"ד שסרחה עליו מקצת מדינה", היינו לדייק שהנהגתם היתה "סרוחה" — באופן המאוס אצל המלך (כפי' של "סרחה" כפשוטו), אבל לא שהתכוונו למרוד בהמלך[21] (ובפרט באופן שיתחייבו מיתה עבור זה).

16) פרשתנו שם — ב, ג, ה, יא.
17) פרשתנו שם, ד. וראה גם פרש"י שם, ז.
18) ראה גם רמב"ן (כאן פסוק כא), ראב"ע, ספורנו (כאן). פי' מהרז"ו לבמדב"ר כאן.

19) פרש"י ריש פרשתנו. וראה שם: משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים כו'.
20) ראה בראשית ג, א ואילך ובפרש"י שם, יד. וראה קונטרס ומעין ע' 98.
21) משא"כ לפי' התנחומא ובמדב"ר כאן. ראה לעיל הערה 12.

אמנם היות ו„מקצת המדינה" סרחו עכ"פ, הרי מסתבר שיש ביניהם מי שהוא (אחד, לפחות) שהסיתם והביאם לידי סרחון זה — ו(בזה גופא) ה"ה „חוטא" ממש במרידה נגד המלך. וזהו שכתב רש"י: „ואינו יודע מי החוטא" (בל' יחיד) — היינו המסית והגורם להסרחון. משא"כ אנשי „מקצת המדינה" שאין לקרותם „חוטאים"[23] אלא ש„סרחון" יש כאן[24].

ולכן במלך בו"ד מכיון שא"י מי החוטא ה"ה נפרע מכולם, שהרי ב־פועל „סרחו" עליו כולם, „אבל אתה לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא", וא"כ לא יתכן שאלה שרק „סרחו" ייענשו בעונש החמור של החוטא.

וטענתו זו של משה מבארה רש"י ומפרשה בתיבות הכתוב (ואינו דיבור בפ"ע כפי שנדפס[25] — אלא בהמשך למ"ש לפנ"ז: „ויודע אתה מי החוטא"): „האיש אחד הוא החוטא (אבל שאר העם רק „סרחו") ואתה (היודע מחשבות) על כל העדה תקצוף, בתמי'!

ובתשובה לטענתו של משה „אמר הקב"ה יפה אמרת" והכוונה בזה ל־כללות טענתו[26] של משה שאין להע־ניש אלא את „החוטא" ולא אלו שרק „סרחו". אולם בנוגע לפרט, אין הדבר כמו שמשה הי' יודע וסבור שהי' חוטא אחד, אלא ש„אני יודע"[26] ומודיע

---

22) ומ"ש (פרשתנו יז, ג) „את מחתות החטאים האלה בנפשותם", ובפרש"י (סז, ז): „הם חטאו על נפשותם כו'" הנה הר"ג איש — סוג בפ"ע

(שהרי ל"נ העלו בנוגע להם — כי עמדו פתח אוה"מ, ו„נחלקו על הקב"ה" ע"י"ז שהקריבו קטורת ב„כלי שרת" בחוץ. ולכן עונשם ב„אש יצאה מאת הו'" — בדוגמת (ולא ממש) נדב ואביהוא — ראה פרש"י יז, יג)

וצ"ע איך הוא ע"פ פשוטו של מקרא.

23) ומ"ש רש"י (שם, ד): שכבר זה בידם סרחון רביעי חטאו בעגל כו'. כי גם בעגל הי' זה ע"י מפתים (ערב רב וכן במתאוננים כו'). גם י"ל: יש בכלל חטא (דעגל וכו') — סרחון, ולכן ה"ז סרחון רביעי אף שאינו חטא רביעי (כי בפרשתנו אינו אלא סרחון) — אבל לא משמע כן מפרש"י (סז, ד): „שסרח על אביו ופייסו", היינו שגם בפעם הראשונה הי' פיוס דסרח.

24) וכן משמע בדפוס ראשון, ושני, ובפרש"י כת"י, שבכולם חסרה הנקודה (המפסקת בין התיבות שרש"י מעתיק — לפירושו) בין תיבות „האיש אחד" לתיבת „הוא".

25) כי ד"ה אחד הוא, כנ"ל בפנים.

26) משא"כ בתנחומא לא נזכר אלא „אני מודיע" (ולא „אני יודע") כי לפי התנחומא גם משה ידע שכמה מהם חטאו * (וכנ"ל הערה 11 שבתנחומא אי' שמרדו וכו' עשרה או עשרים ** מהם) והחידוש שבמענה הקב"ה הוא ש„אני מודיע" לכל בנ"י (ע"י העונש) מי חטא כו'. אבל ל־פרש"י החידוש הוא גם שרק „אני יודע" כי בזה שלל טענתו של משה שאיש אחד הוא החוטא, כי משה לא ידע שג' בגדר „חוטאים" הם.

---

*) ולפי התנחומא צ"ל ש„האיש אחד" הוא החוטא העיקרי, וכיו"ב. וראה רבינו בחיי כאן.

**) וי"ל שכולל גם ב"ב דקרח ודתן ואבירם וכדרז"ל שגם נשיהם כו' השתתפו במחלוקת ואדרבא (סנהדרין קי, א. תנחומא פרשתנו ג. במדב"ר יח, ד) ובני קרח הוצ־רכו לעשות תשובה (פרש"י פנחס כו, יא) וכיון שגם „יונקי שדים" היו ביניהם (תנ־חומא שם. במדב"ר שם. פרש"י (סז, כז)), לכן ב' טבורות: עשרה או עשרים.

מי חטא" — שלא קרח בלבד חטא אלא גם דתן אבירם חטאו (משא"כ שאר העדה), וזהו שאמר הקב"ה "העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם", כי שלשתם "חוטאים" הם.

ד. ההוראה בעבודת האדם — מ־פרש"י זה בפנימיות הענינים:

מסופר בפרשה [27] ששלח "משה לק־רוא לדתן ולאבירם גו' " והם מיאנו לבוא ועגו בעזות גדולה [28]: "המעט כי העליתנו . . להמיתנו במדבר וגו' העיני האנשים ההם תנקר גו' ", עד אשר ש"ויחר למשה מאד" — שכ"ז מורה שהשתתפותם במחלוקת לא הי' באופן של "סרחון" בלבד, אלא ש־חוטאים היו — ולאחר כ"ז דנם משה רבינו לכף זכות ואמר "האיש אחד יחטא" [29]!

ומזה ההוראה עד כמה צריך כאו"א (שבכאו"א יש בו מבחי' מרע"ה [30]) לפעול ולהשריש בנפשו מדה זו — לדון את חבירו לכף זכות, ועד ש־אפילו כשהנהגת חבירו היא באופן השולל לכאורה כל לימוד זכות, בכ"ז עליו להפך בזכותו וכתוצאה מזה — הרי גם יעשה כל התלוי בו להחזירו ולהעמידו בדרך הישרה.

(משיחת ש"פ קרח תשל"א)

---

27) פרשתנו שם, יב ואילך.
28) ראה מו"ק טז, א: מתפקר בעל דין בשלוחו דב"ד כו'.
29) ראה מנחות סה, א: משה רבינו אוהב ישראל הי'.
30) תניא רפמ"ב.